

Rizikové chování a volnočasové aktivity u dětí před umístěním do dětského domova

Mgr. Kateřina Vápenková

CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO SOUBORU

- Chlapci a dívky **ve věku 12 – 18 let**, umístěné v dětském domově (dle Zákonač.109/2002Sb.).
- Soubor respondentů **26** (11 dívek, 15 chlapců).
- Respondenti z dvou dětských domovů (pražský a středočeský).

METODOLOGIE VÝZKUMU

- Zvolila jsem kvalitativní formu zpracování dat, jelikož cílem bylo porozumění zkoumanému jevu v přiměřené hloubce a nikoliv kvantifikace.
- Stěžejní metodou pro získání dat, byl zvolen **rozhovor pomocí návodu**.
- Jako doplňující metody bylo použito **studia dokumentace**.
- S daty bylo následně pracováno na základě zásad **zakotvené teorie**(Strauss, Corbinová, 1999), tedy kvalitativní analýzou dat, jejich postupnou kategorizací a interpretací.

Tématické okruhy rozhovoru

- Čas s rodinou a kamarády - způsob trávení času v týdnu, o víkendu, o prázdninách, příprava do školy
- Rizikové chování – parta, kouření, alkohol, jiné návykové látky, záškoláctví, útěky z domova
- Volnočasové aktivity – zájmové kroužky, sport, počítač a televize, čas venku

Hlavní kategorie

Všechny získané informace, byly okódovány a seskupeny. Následně vzniklo několik hlavních kategorií:

- *Sociálně ekonomický status rodiny*
- *Partnerství a manželství rodičů*
- *Postoj rodiny k dítěti a jejich péče*
- *Faktory ovlivňující rodinné prostředí*
- *Zájmové kroužky*
- *Počítač a televize*
- *Čas s někým druhým*
- *Čas venku*
- *Škola*
- *Návykové látky*

Sociálně ekonomický status rodiny

- **Nízká sociální úroveň** může vést ke strádání v uspokojování základních životních potřeb, například v oblasti bydlení, stravy, vybavení domácnosti, oblékání, životního prostředí, ale i v nabídce volnočasových aktivit pro dítě.
- U **rodičů samoživitelů** je riziko nízkého sociálně ekonomického statusu vyšší než u úplných rodin → riziko pro volnočasové aktivity.

Sociálně ekonomický status rodiny

„Otec měl problémy s financemi. Pracuje vždy jen chvíli. Bydleli v jedné místnosti.“

Matka je trvale bez zaměstnání.“

Ž, 16

„Otec dlouhodobě nepracuje a ani práci nehledá, již několik let je bezdomovcem.“

M, 13

„Po narození nejmladšího dítěte byla rodina bez bydlení. Matka byla na mateřské dovolené a otec nepracoval.

Přišli o bydlení a nastěhovali se do nevyhovujících prostor.“

Ž, 14

Matka přišla o bydlení, protože neplatila nájemné. Otec neplní svou vyživovací povinnost.“

M, 15

„Rodiče se rozvedli a otec matce nepřispívá. Matka byla dlouhodobě nezaměstnaná.“

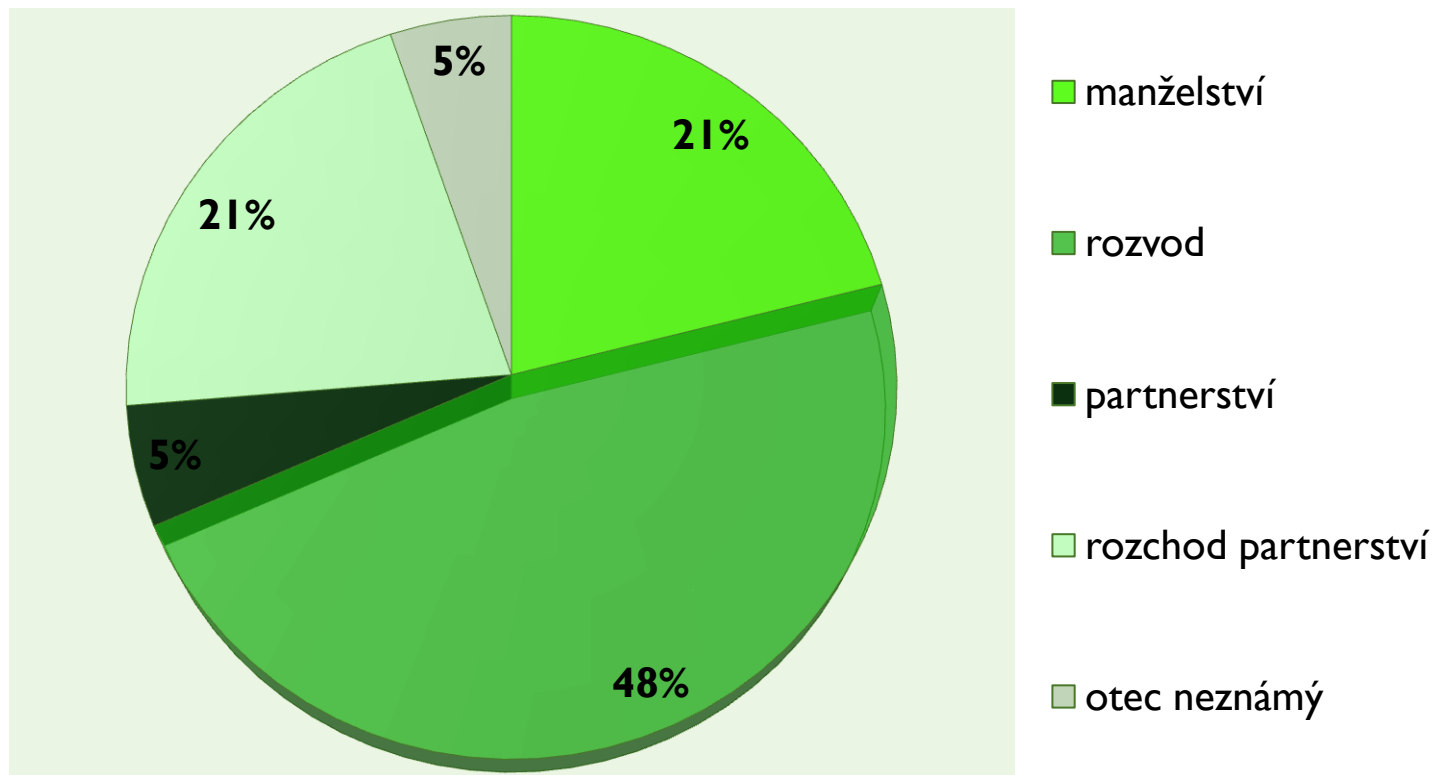
M, 16

„Otec žil s dětmi v azylovém domě. Děti si půjčovali, aby měli na jídlo. Matka neplatila otci výživné.“

Ž, 13

Partnerství a manželství rodičů

- Rodiče, kteří nežijí spolu, má 74% dětí.

Partnerství a manželství rodičů

„Rodiče žili v manželství. Otec si našel novou partnerku. Matka tuto náročnou situaci řešila alkoholem a došlo k rozvedení manželství.“

M, 16

„Otec i matka si našli nové partnery.“

Ž, 13

„Rodiče se rozvedli, ale z finančních důvodů žijí stále v jednom bytě.“

M, 18

„Rodiče se hodně hádali. Matka nakonec rodinu opustila.“

Ž, 15

Postoj rodiny k dítěti a jejich péče

- Rodiny dětí umístěných do DD, často nedokázali dětem zajistit domov, kde se dítě cítí šťastné a vyrovnané.
- Rodina je základním a významným činitelem v **péči o dítě** a má zásadní význam při formování jeho názorů, postojů, hodnot. Děti umístěné do dětských domovů často pocházejí z dysfunkčních rodin, což může ovlivnit způsob trávení volného času.
- **Zájem rodičů** → rodiče, po rozchodu neprojevují zájem své děti vidat, již před umístěním dítěte do dětského domova.

Postoj rodiny k dítěti a jejich péče

*„Podezření ze zanedbávající péče.
U dětí byly objeveny hematomy.
Matka s partnerem nespolupracovali se školou.“*

Ž, 15

„Děti kradli v obchodech, protože neměly jídlo. Vyskytovaly se nadměrné nároky a tresty ze strany rodičů.“

M, 13

„Chlapec byl po narození umístěn do kojeneckého ústavu, jelikož ho matka fyzicky napadla.“

M, 16

„Děti byly ze zdravotních důvodů v léčebně, ale nikdo je z ní nevyzvednul.“

Ž, 15

Péče o dítě

Postoj rodiny k dítěti a jejich péče

Zájem o dítě

*„U otce není známé místo pobytu.
O děti nemá zájem.“*

Ž, 15

„Od rozvodu otec o dítě neprojevuje zájem.“

Ž, 14

*„Rodiče o dítě nejeví zájem, ale chlapec
navštěvuje svou babičku, která ho chce
vídat.“*

M, 17

*„Matka rodinu opustila a v současné době ne-
ní známé místo jejího pobytu.
S otcem je kontakt minimální.“*

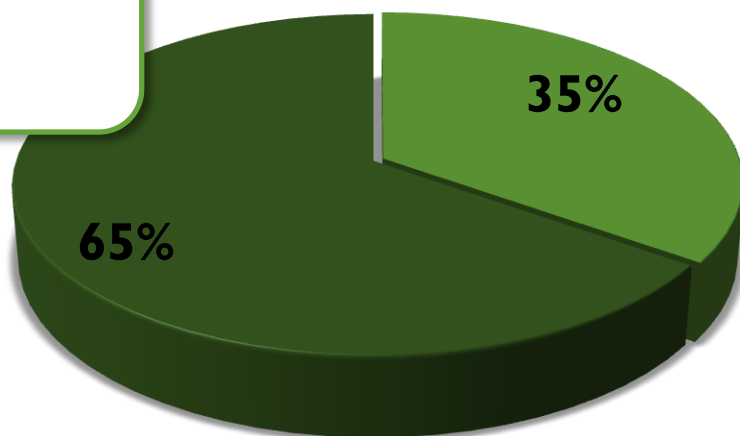
M, 13

Faktory ovlivňující rodinné prostředí

- Vývoj vztahu k **návykovým látkám** u dítěte jednoznačně závisí na podmínkách, v nichž žije.
- Tam, kde je pití běžnou součástí života a zároveň je alkohol dítěti na dosah, může dítě snadněji s alkoholem experimentovat.
- **Závažné onemocnění** v rodině bylo zjištěno u 23 % rodin. Pokud je v rodině nemocný člen, dotýká se to celé rodiny. Onemocnění zasáhne celou rodinnou strukturu.

Faktory ovlivňující rodinné prostředí

Alkohol

■ závislost na návykové látce alespoň u jednoho z rodičů

■ rodiče nebyli závislí na návykových látkách

„Matka novou partnerku otce řešila alkoholem a drogami. Od té doby je závislá na alkoholu.“

M, 15

„Matka dítěte byla opakovaně léčena ze závislosti na alkoholu.“

M, 13

„Matka i se svým partnerem jsou závislí na drogách“

Ž, 17

Faktory ovlivňující rodinné prostředí

„Matka chlapce byla léčena v psychiatrické léčebně pro deprese.“

M, 15

„U matky byl zjištěn Münchausen syndrom v zastoupení. Dívka měla zameškáno tolik hodin, díky častým nemocem, že musela opakovat 5. ročník.“

Ž, 13

„Matka je v plném invalidní důchodů díky epilepsii.“

Ž, 15

„Otec je v částečném invalidním důchodu a jeho partnerka se léčí s depresemi“.

Ž, 15

Nemoc

Zájmové kroužky

- V našem vzorku **navštěvovalo volnočasový kroužek 38% dětí.** V běžné populaci se tato čísla pohybují okolo 70%
- **Brzké ukončení kroužku.** Aktivitu děti navštěvovaly pouze do doby jednoho roku a často pak s dalším kroužkem již nezačaly.
- Děti **nechodily na kroužky ve školách, ale do jiných organizací 82%,** zejména sportovních oddílů.

Zájmové kroužky

„Ne na žádnéj.“

M, 13

„Nechodila jsem na nic“

Ž, 15

„Chtěl jsem chodit na fotbal, ale nebyly na to finance.“

M, 16

„Chodila jsem na aerobik ale jen chvíli, asi půl roku. To bylo od školy. Měli jsme to jednou týdně.“

Ž, 15

„Když jsem byla malá, tak jsem chvíli chodila na balet, to bylo nějak do sedmi a pak už ne, že bych chodila někam do kroužku.“

Ž, 15

„Hokej jsem hrál, od osmi do desíti. Chodil jsem třikrát týdně hrát za místní oddíl.“

M, 13

Počítač a televize

- **Tři modely užívání televize:**

- 1) ve večerních hodinách každodenně
- 2) odpoledne po škole a ve večerních hodinách každodenně
- 3) nedívaly se

- **Televize jako významný koníček,**
průměrná celková denní konzumace se pohybuje kolem 2 hodin denně= celkem 82% dětí.
- **75% dětí doma počítač nemělo.**

Počítač a televize

„Tak dvě tři hodky denně na počítači.“

M, 13

„Skoro furt. Hned ráno před školou a pak znovu po škole.“

M, 15

„Koukala jsem na televizi, hned jak jsem přišla ze školy, udělala jsem úkoly, pak jsem se dívala a pak znova než jsem šla spát.“

Ž, 14

„No koukal, ve všední dny od půl sedmý do desíti.“

M, 16

„Televize, na tu já nekoukal, já byl spíš u kamarádů.“

M, 16

Čas s někým druhým

- Volný čas netrávilo **82% dětí s rodinou**.
- **69% dětí ven chodilo s partou**. Pro dítě z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina často důležitější než rodina → členství v partě může vést k rizikovému chování.
- Ostatní děti **chodily ven pouze s jedním či dvěma nejlepšími kamarády**, případně také často se sourozenci.

Čas s někým druhým

„ S takovou větší partou. No někdo ze třídy, ale hlavně starší třeba o čtyři roky o pět let.“

Ž, 15

„ S partou z okolí baráků.“

Ž, 6

„ S kámošema. Byli starší, šestáci.“

M, 13

„ S partou. Starší tak dvacet tři, jim bylo, byla jsem nejmladší. Zнала jsem je přes sestřenku.“

Ž, 17

„Bez mámy, sama doma.“

Ž, 18

„No s mámou a jejím přítelem, oni byli doma a my jsme vypadli ven.“

Ž, 15

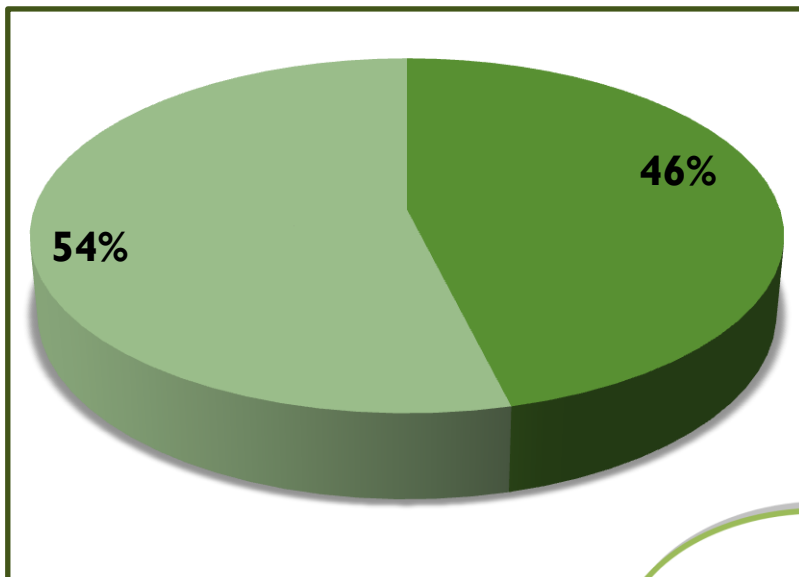
„ Chodili jsme s bráchou a kámošem.“

M, 16

Čas venku

- Aktivní trávení času → převážně děti, které trávily čas s jedním kamarádem.
- Nic nedělání → děti trávící čas s partou
- Častý výskyt každodenního posedávání v hospodách jako náplně volného času.
- Děti začínají navštěvovat restaurační zařízení od velmi nízkého věku 11 let.

Čas venku

■ navštěvovali restaurační zařízení

■ nenavštěvovali restaurační zařízení

„Sem tam párkrát, asi ve dvanácti, s partou.“
M, 14

„No to jo, asi tak v jedenácti.“
M, 13

„S rodiči jsem chodila, ty mě tam brali, no před lidmi mi nic nedávali to jenom doma.“
Ž, 17

„S partou jsme chodili tak ve čtrnácti na diskotéky a tak ve třinácti do hospod.“
Ž, 15

Čas venku

„ Jsme posedávali různě s partou“

Ž, 15

„ Nedělali jsme nic, chodili jsme venku. „ Chodil jsem ven s kámošema a normálně jsme prostě dělali různé věci, byli jsme v parku a tak.“

M, 13

*„ Chodila jsem ven s kamarády, c
hodili jsme do parku seděli jsme a kecali.“*

Ž, 17

„ Chodil jsem ven sám, chodil jsem po městě se procházet.“

M, 13

*„ Byli jsme venku, hráli jsme fotbal,
co můžou tak dělat kluci ve druhé třídě.“*

M, 13

- Ve většině rodin respondentů **rodiče nepomáhali s přípravou do školy.**
- Jak moc dítě potřebuje podporu rodiče při přípravě, samozřejmě záleží na věku dítěte, jeho povaze a přístupu k učení. Čím je dítě starší, tím více je schopné se připravovat do školy samo.
- Rodiče by neměli úplně ustupovat ze scény, ale zpovzdálí dohlížet a být nablízku ve chvíli, kdy je dítě potřebuje.

Škola

„ Chystal jsem se do školy sám a úkoly jsem si dělal ve škole.“

M, 13

„ Sama, já jsem spíš s přípravou pomáhala sourozencům.“

Ž, 15

„ Většinou sám, doma to zrovna ideální nebylo, aby mi někdo pomáhal.“

M, 16

„ Sama a občas mi s úkoly pomáhal táta.“

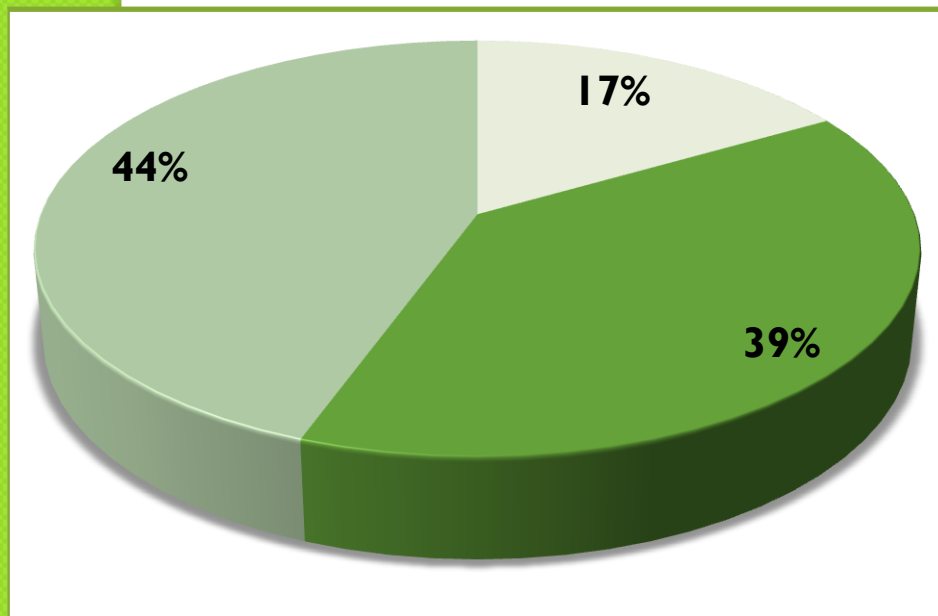
Ž, 17

**Příprava
do školy**

Škola

Záškoláctví

- Někdy **za školou** bylo celkem 66% respondentů.
- Většina dětí byla za školou s partou → nevhodný způsob trávení volného času.

- ano, jednou
- nikdy
- ano, vícekrát

Srovnání: Kyriacou(2005), který se odkazuje na Beinartův průzkum z roku 2002 v Anglii, Skotsku a Walesu. Asi 7 % děvčat a 11 % chlapců v 6. třídě řeklo, že v minulém roce chodili za školu. V 9. třídě to bylo už 41 % děvčat a 38 % chlapců.

Škola

Záškoláctví

„No jasně byla, hlavně v pátý třídě, to jsem byla pořád, jednou se sourozenci tak jsme šli do parku, a když jsme šli s kámošema tak jsme něco podnikali, šli jsme třeba do hospody na fotbálek, do parku tam jsme tak posedávali.“

Ž, 15

„No s partou, asi tak ve třinácti.“

M, 16

„To jo, asi kolem šestý třídy, někdy sama někdy s kamarádkou.“

Ž, 15

„Jo to byl jeden rok, to jsem měl hodně problémy. Chodil jsem do práce.“

M, 18

Návykové látky

- **Pravidelnými kuřáky 58% dětí**, začaly kouřit ještě před umístěním do DD a pravidelně kouří stále → dáno celkovou atmosférou ve společnosti, která kouření u mladistvých stále nepovažuje za dostatečně vážný problém.
- 21% dětí kouřit zkusilo, 21% nikdy nekouřilo
- Při rozhovorech bylo na dětech patrné, že kouření pro ně není nepříjemným tématem a svoji zkušenost rozhodně nepovažovaly za něco špatného.
- Desetiletí chlapci a děvčata s cigaretou v ruce? Ano, to je realita. **Téměř 50% dětí mělo svoji první cigaretu do svých deseti let.**

Návykové látky

Cigarety

„No kouřím no do teď, v létě už to bude sedm let. Začala jsem v osmi, dřív to byla tak krabička a půl, teď to bude tak osm denně. Od rodičů dávali mi peníze vždycky.“

Ž, 15

„Jo, málo tak jednu dvě za den. Začala jsem v devíti.“

Ž, 14

„No, asi ve dvanácti. Když jsem začínala tak asi deset cigár.“

Ž, 16

„Kouření to jsem začala od dvanácti. Tak že jsem měla starší kamarádky a ty mě to naučily. Kouřím doted. Na začátku toho bylo málo, ale to se postupem času zvyšovalo.“

Ž, 16

„Ano v jedenácti. Tak deset cigaret. Řekla jsem si o peníze na sladký. Kouřily jsme s kamarádkou.“

Ž, 13

„Kouřil jsem asi rok a půl co jsem byl s tou partou. Sám jsem nekouřil jenom s partou, když mi někdo nabídl.“

M, 14

Návykové látky

Alkohol

- **Zkušenost s alkoholem** mělo před umístěním 55% dětí.
- Naše společnost je velmi shovívavá k pravidelné konzumaci alkoholických nápojů. Tolerantní normy dospělých utvářejí postoje dětí a mladých lidí k alkoholu.
- Ti potom velmi brzy přijímají pití jako běžnou součást společenských kontaktů a téměř neodmyslitelný projev oslav a zábav.
- Snadná dostupnost alkoholu.
- Není potom překvapením, že většina respondentů měla **zkušenost s alkoholem okolo 13 let.**

Návykové látky

Alkohol

No tak to je jasný, zkoušela několikrát, to my jsme si vždycky koupili a šli jsme do parku. Koupili jsme si víno nebo pivo, ale když mám mluvit upřímně tak to byl třeba i Jack Daniels.“

Ž, 15

„Jednou, ale to mi bylo tak špatně, že už znova ne, asi ve třinácti.“

M, 15

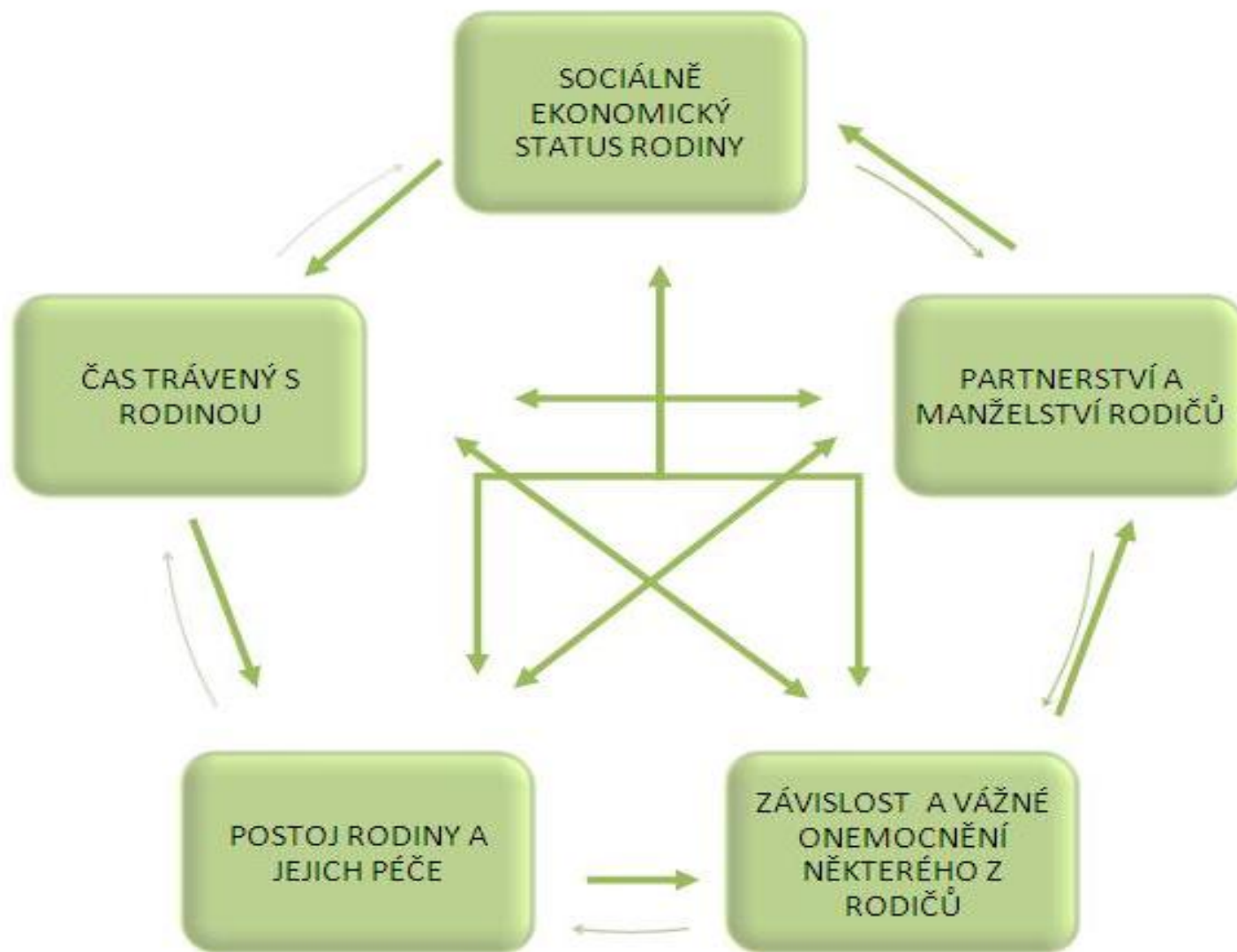
„No tak v těch dvanácti. Vodka i pivo. Pili jsme venku, kluci ho koupili takže jsem ho dostal.“

M, 16

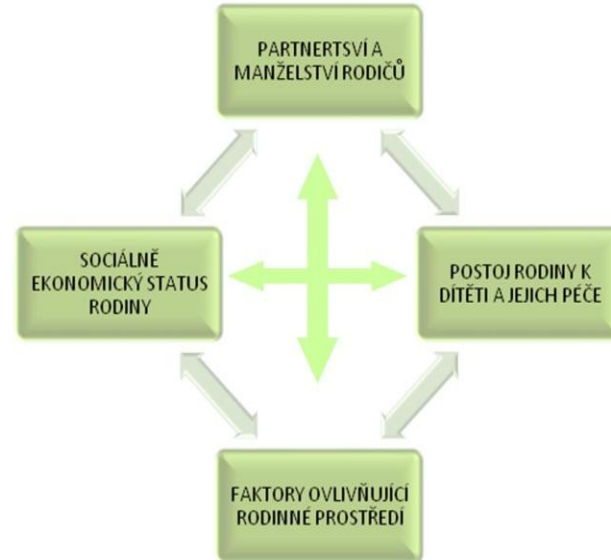
„Tak od čtrnácti jsem pil pivo a víno. Někdy v hospodě, někdy venku.“

M, 18

Rodina, začarovaný kruh problémů

RODINA

VOLNÝ ČAS

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

ZÁVĚREM

- Vzniklá teorie - **způsob trávení času má za následek výskyt či absenci rizikového chování u dětí před umístěním do dětského domova.**

Doporučení:

- Celistvý přístup k rodině, volnému času a škole.
- Vytvoření zájmových kroužků, které budou splňovat podmínky finanční dostupnosti a atraktivnosti pro rodiče i děti. Zaměření se na to, proč rodiny nevyužívají nabídek škol a pozměnit dle získaných informací strategii nabídky.
- Informovat rodiny, jak mohou se svými dětmi trávit čas a proč je to žádoucí.
- Pracovat s rodinou po rozchodu rodičů za cílem stabilizace a funkčnosti rodinného prostředí.
- Prevencí zaměřenou na využívání volného času můžeme ještě více podpořit funkčnost sanace rodin.

Děkuji vám za pozornost.

katkavapenkova@seznam.cz